

GİRİŞ:

Neden bileşmelerine ayıracağız “şiiir”i ve “aşk”ı?

Bir bilimsel makale gibi, analiz ve sentezini yapabilmek için mi?

Üzerinde ne kadar çok düşünürsek düşünelim, “şiiir” ve “aşk” gibi iki kavramı, bileşmelerine ayırmak mümkün görünmüyor.

Kaldı ki, hangisi diğgerinin öncülü veya kim kimin ardılı, onu da bilmek mümkün değil. Bunun gibi, nasıl ki aşkı ve şiiiri parçalamak mümkün değildir; o halde “bütün aşklar” ve “bütün şiiirler”i de aynı biçimde ortak paranteze almak hayli zor.

Neden?

Aşk da şiiir gibi, hem sonsuza kadar tek, biricik ve bireysel; hem de ortak paydaya gelebilir nitelikte değil.

1. ŞİİRİN HAYAT HİKÂYESİ:

Şiiirin “başköşede/ köşebaşı/ köşetaşı” olduğu “bizim coğrafyamız”da ve “bizim zamanlarımız”da; şiiirin ve aşkın bütün evreleri, yüzyıldan yıllara hep birlikte süzülerek gelmektedir.

Nasıl mı?

Kendi kişisel şiiir tarihimden yola çıkarak, bizim şiiir tarihimizi kavramak gibi bir kolaylığa başvuralım, isterseniz. Şiiire alan açmamızın, aşkın da yerini kendiliğinden belirleyeceğinin bilincinde olarak söylemeliyiz:

Şiiir aşktır, aşk şiiirdir...

12-13 yaşında ilgi duyduğum şiiire, ‘60’lı yılların başında kendiliğinden ve ortasında belki biraz daha bilinçli ama çok daha istekli olarak...

Bir şiiir çırağı ve iyi bir şiiir okuyucusu olarak her zaman korudum bu dikkati. O günün şartlarında, seçkin olmam mümkün değildi, ama ben, bulabildiğim tüm şiiirleri, yine de seçerek okudum.

14 yaşında, lisede öğrenciydim. Yunus ve Fuzûli okuyarak başladım. Hem de ne okuma... Ali Nihat Tarlan’ın Fuzûli divanını, sıra arkadaşımın (İlk Kıbrıs çıkartmasında şehid oldu tank astgım. Feyzullah Taşkınsoy. Girne’de yatıyor. Mezarının başında dua ederken, o zaman çok küçük olan kızım, hüznümün yoğunluğuna bakarak, “Baba, bu senin baban mıydı?” dedi), edebiyat öğretmeni olan yengesinden gizlice alıp, bana getirmesiyle ve kısa sürede geri götürme mecburiyetinden dolayı, çok kısa zamanda bir deftere yazmak ve bütün divanı ezberlemek zorunda kalarak okudum. İyi ki, böyle bir mecburiyetten dolayı, o büyük ustayı hem erken, hem de çok okudum ve iyi ki, bir şiiir çırağı olarak, Fuzûli divanını, ezberleme kastı olmaksızın kendiliğimden ezberledim. Sonra, sürekli okuduğum, geniş bir yelpazeyi kapsayan çeşitlilikte ve artık şiiirlerimi de yayınlayan aylık edebiyat dergilerinde, hem günümüz şiiirinin içinde bulundum, hem de geriye doğru, edebiyatımızın temel taşlarını okuyup anlama, bu yolu açmak için anahtar kelimelere sahip olma imkânını buldum 16 yaşından itibaren.

Üniversiteyi Erzurum’da okudum, ‘60’lı yılların sonuna doğru...

Bunun bana neler sağladığını, şimdi daha iyi anlıyorum.

Posoflu Müdamîden, Çıldır’lı Âşık Şenlik’e, Yusufelili Huzurîden, Narmanlı Sümmanî’ye, Ardanoçlu âşık Efkârî’ye, Erzurumlu İbrahim Hakkı’dan Alvarlı Efe’ye kadar yakın geçmişte yaşamış bu bölgedeki şair/âşıkların şiiirlerinden; belki herkesten biraz daha derin, biraz daha çok ve biraz daha önce haberdar oldum. Bu da, şiiirimin altyapısındaki bu topraklara olan aidiyetin, çok erken bir zamanda önemli bir kısmının, çok sağlam bir biçimde oluşmasını sağladı.

Yüzyüze görüştüklerim, dinlediklerim de oldu.

Lisedeyken, Davut Sularî’yi, Mahzunî’yi dinledim, konuştum, Malatya’da. Erzurum’da, Üniversite’de, bizim öğrencilik dönemimizde hizmetli olan Behçet Mahirî gibi bir ustayı, Reyhanî’yi tanıdım.

Bu işin bir yanı.

Diğer taraftan, lisans öğrenimimde tarım tahsili yapıyor olmama rağmen, Erzurum'da üniversite, tarım öğrenimi açısından olduğu gibi, edebiyat açısından tam bir hazinedir ve ben bu hazinenin tam göbeğine düşmüştüm. Üstad diyebileceğimiz hocalar dönemine yetiştim, ayrıca, daha sonraları üstad sayılanların da asistanlık veya doktora dönemlerini gördüm. Bunların hepsi ile de konuştuk, tanıştık, belki tartıştık; kendi şahsımda, edebiyat üzerine ciddi bir yapılanmanın temelini oluşturduk.

Kimler mi?

Mehmet Kaplan henüz ayrılmıştı Erzurum'dan.

Orhan Okay'dan, *Kaya Bilgegil*e, *Ahmet Bican Ercelasun*'dan, *Saim Sakaoglu*'na, *Harun Tolasa*'ya kadar nice isimler Erzurum'daydı...

Orhan Türkdoğan, *Afşar Timuçin*, *İonna Kuçuradi* gibi her kesimin nitelikli ve saygın hocaları da o günlerde Erzurum'daydı.

Mustafa Kutlu, *Nevzat Şeker*, *Şükrü Şamdan*, *Bekir Soysal*, *Ahmet Ali Garipkafkaslı* ve daha birçok değerli arkadaşım da öğrenciliğimin yol dostlarıydı...

Halk edebiyatı, ya da divan edebiyatı, eski Türk edebiyatı, yeni Türk edebiyatı ayırt etmeksizin; Türk dili ve edebiyatının en girift meselelerini konuşma imkanı, anlama şansı, analiz/sentez bilimselliği edinmeye çalıştık.

Bu arada *Ali Nihat Tarlan*'dan, *Arnold Toynbee*'ye kadar çeşitli disiplinlerde, önemli ve farklı düşünceleri olan birçok bilim adamını da, konferanslar yoluyla dinleme ve tanıma imkânı bulduk.

Koskoca bir *divan edebiyatını* ve bu toprakların hikmetini yansıtan halk edebiyatını, böylesine güçlü kaynaklardan -öğrenmek demeyeceğim, özümsemek daha uygun- özümsemek, bence, hayatı boyunca kendini şiirin ve Türkçe'nin çırağı sayan bir adam için çok önemlidir; eşi bulunmaz bir şans ve imkândır.

Geleneğe dayalı şiir tezimi, bir Batılı'ya, ama gelenekçi bir Batılı'ya, *T.S. Eliot*'a ait bir 'düşünce küme'si ile bitirmek istiyorum:

+ *Hiçbir ozanın, hiçbir sanatçının tek başına hiçbir anlamı yoktur. Onun anlamı, değerlendirilmesi, ölmüş ozan ve sanatçılarla olan bağının değerlendirilmesidir.*

+ *Tarih duygusu, geçmişin geçmişliğinden başka, şimdiliğinin de kavranmasını gerektirir.*

+ *Şimdi ile geçmiş arasındaki ayrım, bilinçli şimdinin, geçmişin kendi kendisinden olamayacağı kadar, geçmişten haberli olmasıdır.*

2. BİZİM ŞİİR İMPARATORLUĞUMUZ/ GELENEĞİMİZ:

Bütün bunları şunun için anlatıyorum:

İster yerel, ister ulusal, isterse evrensel ölçütleri uygulayın; en iyiler, mutlaka, geçmişteki en iyilerin üzerine bina edilir.

Ya da nice yaşlanırsa yaşlansın, bin yıllık zeytinlerin taze şıvgınları, yeni cıgaları da, o bin yılın kalitesini, değerini aynı güzellikte ortaya koymaktadır; bin yıllık gövde üzerinde de olsa.

Bununla neyi söylemek istiyorum? Şunu:

İsterseniz yukarıda bir kısmının adını andığım bu yörenin âşıkklarının en iyilerini baz olarak alın. Annenizin ninnilerinden ne kadar çok şeyin tadını bulacaksınız dimağınızdaki o saklı, o gizli hazinede.

Ya da *Fuzûlî*'den *Kadı Burhaneddin*'e, *Necati Bey*'den *Ali Şir Nevaî*'ye, *Şeyhülislam Yahya*'dan *Şeyh Galib*'e kadar tamamının adını anmaya kalksak, çok zaman gerekecek bu şiir cevahirlerinin yüreğinizde üflediği seslerin, hayatınızın toplamı içerisinde dorukları oluşturduğunu fark edeceksiniz, yine aynı söz ve ses hazinelerinde.

Emrem Yunus'u, *Niyazî-i Mısrî*'yi, *Pir Sultan Abdal*'ı, *Koroğlu*'nu, *Dadaloğlu*'nu; Türkçeyi o altın kalıplara döküp, kelimeyi ve sözü ince ince işleyen ustaların, ses hünkârlığını fermanlayan şiirlere, türkülere geçerken, yüreğinizde bir yerlerin sızısını hep hissedeceksiniz.

Ben, aşk ile ilişkilendireceğim şiirden, sadece bunu anlıyorum. Yani, bu dilde söylenmiş sözlerin en dorukdakilerini...

Şiirden, ancak bunu anlamalıyız.

Zamanımız şiirini de, dünyaya, Türkçe bir nefes olarak ancak bu kalitede, bu kıvamda söylemeli, duyurmalıyız.

Küçük bir şey eklememe izin verin. Geçmişte, bu ülkenin yönetileni de, yöneteni de şiir ile hemhâl

olmuştur. Nasıl ki, ahalinin, her sınıfından şairler varsa, yönetenlerin de; padişaktan ulema ve ümeraya, askerden yargı adamına kadar her sınıftan, “her dem taze” şairler vardır.

Şair padişahlar, şair vezirler, şiirle ilân edilen savaşlar, şiirin kapı açtığı barışlar... Ya da gündelik hayatın bir parçası olarak incelidikçe incelen söz uygarlığı... Halkta da karşılığı olan bu söz medeniyetinin, ustalığının ve inceliğinin hayatın her alanında kendini ortaya koyuşu...

Bu nedenle bu dilin, yani Türkçenin şiiri, bu zamana kadar, kendi çağdaşlarına, mesela başka kültürlerin teneye şiirlerine oranla, altın şiirlerdir, cevahir şiirlerdir...

Sadece divan edebiyatı değil, sadece halk edebiyatı değil; devletlerarası mektuplardan, en ücra köydeki çocuk ninnisine kadar her şey, halkın, yılların etkisiyle artık gelenekselleşmiş DNA'larına uyarak, soylu bir yol çizer kendine.

Öyle bir şiir medeniyeti ki; eşkiyası da iyi şair, ona karşı savaşan paşası da...

Birbiriyle savaşan iki padişah, bu medeniyetin iki iyi şairi; *Yavuz Sultan Selim* de iyi şair, *Şah İsmail (Hatayi)* de iyi şair.

Şair padişah *Hüseyin Baykara*'ya vezirlik yapan şair *Ali Şir Nevaî*, ne güzel ifade etmiş, “*Hiç ordum olmadığı halde, sadece divanımı göndererek ülkeler fethettim*” diyerek.

Şiirin büyük gücü budur.

Ben, şiir derken, sadece bunu kastediyorum.

3. KIRILMA NOKTASI, GEÇMİŞTEN KOPUK VE GELECEKSİZ:

Günümüze dönelim, ama ihtiyatla, ama endişeyle, ama –belki de – hayıflanarak...

Şiirin aşkla ilişkisi nedir, ya da nasıl olmalıdır?

Hepimizin çok iyi bildiği bir şeyi tekrar edeyim: Bizim toplumumuzda, günümüzde, insanımızın yüzde yüzü, hayatının belli bir döneminde, şu veya bu şekilde mutlaka şairdir. Bu şiiri de, kendine göre yaşadığı, hayatının nirengi noktası olarak vasfeylediği, kendi gerçeği içinde ulaşılmaz ve büyük diye düştüğü aşka, o büyük travmaya borçludur.

Kendini âşık, bunun uzantısı olarak da şair zanneder. Ayrıntılarından hiç haberdar olmadığı şiir medeniyetini hiç bilmeksizin, ne yazık ki, söylediklerini, yazdıklarını şiir zannetmektedir. Öyle olunca da, bütün hayatı boyunca şiirle münasebeti, o küçük travma müddetince, bir anlık, yok denecek kadar ve kendinedir.

Derinliksiz ve yüzeyseldir...

Öyle olmasaydı, bunca şairi olduğu söylenen bir ülkede, şiirin değeri bu kadar olur muydu?

Basılan şiir kitaplarının satışından, şiir programlarının dinleyici sayısına kadar sayısal konumuna bakarak diyebiliriz bunu...

Yazılı/sesli/ görüntülü medyada şiirin yersizliğine bakarak da diyebiliriz... Var olanların yüzeyselliğini dillendirerek de diyebiliriz...

Belki hiçbirisi de değil, belki hepsi.

Tarihi geçmişine bakarak, bugün, şiire toplumun yoğunlaşması, ne yazık ki, azdan da azdır.

Bunu nereden anlıyoruz? Tekrar tekrar, altını çizerek, kayda geçirmeliyiz ki, şiirin derdi bu ülkede şunlardır;

Şiir kitaplarının çok az okunmasından değil sadece, “yazılı/ sesli/ görüntülü” medyada da şiire verilen değersiz konumun, çok açık bir biçimde orta yerde durmasından da anlıyoruz bu çok acı veren durumu...

Bu konunun sadece medyadaki konumu değil üzücü olan. Türkiye’de gelmiş geçmiş tüm hükümet programlarının kültür ile münasebetinin soyutluğu ve soğukluğu, özel olarak şiire, genel olarak sanata olan ilgisizliği, ölçülü mesafesi, üzücüdür.

Bu toplumun içerisinde oluşan üniversiteler ve STK’lar için de aynı şeyler söylenebilir.

Bir şiir kitabının 1000 bastığı ve bunun da bin yılda ancak satıldığı ironisiyle bir Türkiye’yi konuşuyoruz. Olayın tek sorumlusunu Kültür Bakanlığı olarak görmek, haksızlık olur. Üniversiteler, basın yayın organları, şu veya bu, hiç kimsenin bu seviyeyi tek başına belirleme gücü yoktur.

Kültür politikalarını halk belirliyor.

Neyi, ne kadar istiyorsa, onu, o kadar buluyor.

Adını saydığım kurumların, belki de bu çıtanın yükseltilmesinde, geniş halk kitleleri üzerinde, öncü bir fonksiyonu olmalı.

Halkın taleplerinin, siyaset kurumundan beklediklerinin, daha çok süzülmesi, incelmesi, değerli kılınması gereklidir. Bunu da sözünü ettiğim kurumların parça parça, bir kısmını yapmaya güçleri vardır. O kısım, taleplerdeki seviyenin yükseltilmesiyle sınırlıdır ancak. Bu ülkede şiirin nasıl zengin, değerli ve yüce bir yeri olduğunu, tarihi geçmişine bakarak anlayacak ve anlatacak kurumları olmalı bu ülkenin.

Bu ülke insanı, kendi tarihini ve kendi söz cevherini, gurur duyduğu bir imparatorluk gibi kavramalı.

Herkes anlamalı ve herkese anlatmalı ki, bu coğrafyada, geçmişte söylenen şiir, hem *mûtenadır*, hem de *müstesnâ*...

Yine bu ülkede yaşayanlar bilmeli ki, şiir, en üstten en alta kadar, toplumun her kesiminde hem çok yaygın, hem çok kaliteli, hem de dili en iyi biçimde kullanmanın harikulâde örnekleri idi, geçmişte.

Bizlere düşen; -bu ülkede, kendine sorumluluk düştüğünü hisseden herkes- herhangi bir şiirin iyi veya kötü olduğunu fark etmelidir. Değersiz olana hayat hakkı tanımamalıdır. Onlar, ancak, şeker kâğıtlarında kendilerine yer bulabilmelidir.

İyi şiiri, değerli bulmalı, sevgi ve saygı göstermeli, fanuslar içinde muhafaza etmeliyiz.

Osmanlı okçularının rekor kırdıktan sonra, menzil taşı dikmeleri gibi, şiirin menziline de bir adım ileri sürmekle görevli olduğumuzu varsaymalıyız.

Şiir, bizden, hepimizden, yüreğini titreştirdiği herkesten, aşkla bunu beklemektedir.

4. BELÂ-YI AŞK İLE ÂŞINA OLAN İÇİN:

Aşktan özel olarak söz etmiyorum.

Aşk kişiseldir.

Genele teşmil edersek, onun görüldüğü ilk mekân, şiirdir. Size şiirden bahsedince, aşktan da söz etmiş olduğumu düşünüyorum. Ben de, sizin çoğunuzun düşündüğü gibi, şiirin büyük bir kısmını aşktan ibaret görüyorum. O yüzden, yaklaşık 50 yıldır yazdıklarımın, şimdiye kadar sekiz şiir kitabımı birleştirdiğim toplu şiirlerimin adı: *Andolsun Aşka!*

Evet, Andolsun Aşka diyorum! Şiir ancak bunu söyleyebilir. Şiir ancak aşkı toylayarak kendini gösterir, ortaya çıkar; boy boylar, soy soylar.

Peki, aşk nedir? Aşk odur ki, olağan olanı, olağanüstüne dönüştürür. Aşk ve şiir, o simyadır ki, insanların çok değersiz buldukları en basit metalleri, insanoğlunun varolduğu günden bugüne kadar en çok değer verdiği 24 ayar altın yapar ve farkındalığını ortaya koyar. Güneşin doğuşu ve batışı anlarındaki o ölümcül görüntü, bir yanıla aşk, diğer yanıla da şiirdir zaten; görebilene, anlayabilene.

Şiir, herkesin kullandığı kelimelere, hiç kimsenin bilmediği, rastlamadığı, tahmin etmediği anlamlar yükleyerek, neredeyse yeni kelimeler icat etmektir.

Belki tek kelimeyle, kitapların anlatamadığı, sayfalara sığmayan bir dolu sözü söylenilmektedir.

Şiir maddenin özü, dünyanın cevheri, tözüdür.

5. SONLAMA:

Şu gökkubbe altında her şey konuşuldu, her şey söylendi.

Aşk ve şiir için de bu yargı kısmen doğru.

Ama aşk ve şiirin önü açık. Bundan sonra onunla ilgili o kadar çok şey söylenecek ki; bu güne kadar söylenenlere dönüp bakacak bizden sonra gelecek olanlar ve niye bu kadar az şey söylendiğine hayıflanacaklar, şu kadar binlerce yıllık süreçte, şu 2017 yılına kadar olan tarih diliminde.

Sizi şu zaman parçasında, dünyanın Türkiye'sinde ve bu ülkenin Ardahan'ında, şiir ve aşk gibi insanlığın süsü olan iki kavram etrafında yoğunlaşmış olarak görüyorum, bu nedenle de gerçekten saygı duyuyorum.

Bu duygularla selâmlıyorum sizleri.

Sizleri bu topraklarda, şiire muhatap olmaya lâyık, az sayıdaki insanların önemli bir parçası olarak değerlendiriyor ve bu değerli topluluğunuza saygılarımı, muhabbetlerimi arz ediyorum efendim.

* Ardahan Üniversitesi Hoca Ahmet Yesevi Konferans Salonu 20 Ekim 2017